

En reise fra Dombås til Oppdal 1832

Av: Per Berg

A reise fra Dombås til Oppdal i gamle dager var ikke så enkelt, og en måtte ha god tid. F. W. Otte, som Per Berg her skriver om, hadde sikkert god tid på sin ferd over fjellet, og kunne riktig nyte naturen.

Behyggelse var det smitt med, noe som tydelig går fram av tegninga til h. Dette er Dombås, og stedet er tegnet av A. Moritz i 1847. Forøvrig en meget god tegning av det som var av behyggelse den gangen. Nå skulle den danske kommissæren ha kommet igjen, så hadde han nok blitt adskillig forbauset.

Både over Dombås, Hjerkinn og Kongsvold, og ikke minst over den veien som nå går på den strekingen han før med hest og karjol i 1832. Og slik forløp altså turen:

En reise fra Dombås til Oppdal anno 1832. Av Per Berg.

«Vi nærmer oss nå mer og mer foten av det merkelige fjellplatå som heter Dovre, som skiller Akershus stift fra Trondheim, og som også deler hele Norge i to halvdelar, det nordnordfjellske og det sønnenfjellske. En 6 1/2 mil lang vei fører over fjellet fra Dombås i Dovre prestegjeld til Rise i Oppdal. Fra Dombås nådde vi snart fram til foten av platået, træne blir etter hvert borte og miljevidt på begge sider av veien ligger foran oss en steinete og bare med lite gress bedekt vidde, som den godt kjørbare vei nok så rettlinjet løper over. Vi møtte bønder som kom kjørende i sine kjerretter med melkeprodukter fra seteren. Kort etter kom vi forbi en seier ikke langt fra veien. Her var 15 kyr og noen geiter. Budeia holdt til sammen med melkekjørelene i en hytte, der det rådde mer fattigdom enn renslighet. Kyrra hadde tilhold i en egen liten hytte og gettene og sauene også i sin særskilte hytte. I høyvidelig stilhet som rådde i naturen omkring oss ankom vi til Fokstua, den første av fjellstuenne her oppe. Til venstre for oss reiste Støhetta seg høyt over de andre fjellene».

Den danske etatstråd og «landkommisair», F. W. Otte, var på reise over Dovre sommeren 1832. Det var ødselig her oppe, syntes han, ikke et levende liv så han mellom Fokstua og Hjerkinn. I følge tradisjonen, forteller han i sin reisereportering, skulle engang i tiden en jarl ha bodd her på Hjerkinn, og den nåværende beboer på stedet skulle nedstamme fra ham. Det ble også sagt at folket her bare giftet seg med deres naboer på Fokstua, men om dette var sant, kunne ikke Otte gå god for.

På Hjerkinn ble de hjertelig moflati av folket på gjesstegjivertet, «og uten å betenke meg vil jeg kalle dette sted, som ligger her så ensomt og langt unna den kultiverte verden, for det beste vertshus som vi kom

til på vår reise fra Christiania», skriver Otte. Rommene var lyse og vennlige, og husbonden hadde selv

smykket dem med sin malerpensel, møblene var «rette» også de var rosemalt, kjøkkenløyet var «stirlig», sengene gode, maten veismakende, det ble bl.a. servert reinsteik og til dessert fløte med kanel, og serveringen, som bl.a. husets frue stod for, var upåklagelig. Først etter lenge å ha bedt henne satte hun seg også ned ved bordet. Så det var i det hele en overraskelse å oppleve en slik vennlighet og en slik motakelse her høyt til fjells etter en 8 mil lang dagsreise.

På dette høytliggende sted ble det naturligvis ikke dyrket korn, og heller ikke kunne man dyrke grønnsaker her, forteller Otte, og derfor hadde husets frue satt noen blomsterpotter i vinuet, der hun dyrket erter og — poteter! «Til bevis på at man av mangel på noe bedre også kan glede seg over naturens ringere gaver». Men beite for husdyrene var det mer enn nok av her oppe til fjells, og på gården holdt man derfor mellom 80 og 100 storfe, 20 hester og mellom 150 og 200 sauer, som man klippet ulla av to ganger i året.

Folket her på Hjerkinn hadde også inntekter av skyss av reisende og gjesstgiveriet. «Foruten de nok så langt unna liggende setrene her oppe og fjellstuenne på begge sider, finnes det ikke noe naboskap, og Dovre kirke ligger 4 1/2 mil borte. Like langt unna bor nærmeste jordmor, og til legeslag blir imidlertid her følt mindre, da folk kan glede seg over varig sunnhet på grunn av det regelmessige liv de fører», skriver Otte.

Det var den 30. juni, men likevel måtte de fyre i ovnen inne på gjessterommet, «men dette ble ansett for litt uvanting av de andre i huset». Luftten her oppe var frisk og god, og folk levde lenge og ble gamle her oppe i fjelluft. I de siste 20 år hadde hvert niende menneske oppnådd en alder av mer enn 80 år, og det var mye i

den tid, sammenliknet med andre strøk av landet.

Tidligere måtte det ha vokst skog her oppe på fjellet, for på bunnen av vannene hadde man funnet stammer og røtter av furu. Nå vokste her bare litt dvergbjørk og eier og vier. Tidligere reisende, blant dem den kjente historiker, Gerhard Schöningh, kunne berette at her før i tiden fantes mange elg- og reinsdyrgraver her oppe på fjellet, «og det tett ved hver-andre». «Var disse gravene virkelig bestemt til dette bruk, så må det i tidligere tider ha bodd langt flere mennesker i disse trakter», skriver Otte. Dessuten foregikk mye falkeljakt her oppe på Dovre i eldre tider.

Heimen hadde en slik tiltrekning på folket her, at både gifte og ugifte bodde sammen på gården i «patriarkalsk» forening. Mor til verten på Hjerkinn hadde en pen liten «leilighet», og her visste hun den danske reisende et bilde hun hadde malt av sin avdøde ektemann. Hun var også eier av en fint utskåret trekanne. Slike minner fra fortiden blir tatt vare på med religiøs omsorg på slike gårder, og de går i arv fra far til sønn».

Om natten ble Otte forstyrrt av flere reisende som kom til gjesstgiveriet. Noen av dem hadde reist 7 mil for å ta del i et bryllup. «Den eneste måte å reise på her er å ri til hest, og kvinnene bruker da tversaler», forteller Otte.

Etter å ha betalt «regningen», som lød på den rimelige sum av 1 spd., satte Otte seg i sin vogn for å kjøre videre. Plutselig slo en av hestene ut, og det hadde nær hendt en ulykke, hvis ikke husfruen hadde grepet inn i rette øyeblikk. Hun stod nemlig like ved siden av den rebelske hesten. Hesten måtte byttes med en annen, men det var ingen sak på en gård med hele 20 hester.

Etter å ha kjørt en kvart mil kom de til en slags «port» som betegnet grensen mellom Akershus og Trondheim stift. Snart kom de opp på det

høyeste punkt på veien, som Otte anslo lå 3760 fot over havet. Her vokste det bare vier. Utsynet var fint, like fra Tronfjellet i Østerdalen, Rondane til Snøhetta i nordvest. Ingen annen lyd hørtes enn elvebruset fra Driva.

Kongsvoll lå bare 7/8 mil fra Hjerkinn, men på grunn av den «besværlige vei» måtte «skyssen hit betales som for 1 1/2 mil. Kvinnfolkene holdt på med melkestellet her på gården, da Otte ankom. Også her på gården var det mange kyr, forteller han, men ikke så mange som på Hjerkinn antakelig, for han nevner ikke noe tall her. Melken ble oppbevart i kar av «bærte», og man gjorde disse kjørlene alltid omhyggelig rene med en slags lauge av eieret kjøtt i vann. Men når det gjaldt smøret, så la man visst mere vekt på kvantitet enn på kvalitet, tilføyer den gode dansken. Smøret ble betalt med fra 14 til 18 skilling, og ostene med 5 skilling pr. pund. Ei ku kostet her bare 10 spd.

På Kongsvoll ble det spent hele 3 hester for vognen, for nå skulle han kjøre gjennom Vårstigen, «et farlig og trangt her på siden av vognen. «De knektene (dregene) som blir holdt på disse 4 fjellstuenne må ikke bare være dyktige, men også kjenne egnen. De fører bl.a. også posten og må forplikte seg til å fjerne her i 5 år, men til gjengjeld er de friatt for militærtjeneste. Vertene på fjellstuenne søker seg ut slike karer, som de kan betro de reisende til».

Til tross for den farlige kjøringen gjennom Vårstigen var Otte modig nok til å bli sittende i vognen, og kjøringen gikk fint helt til Drivstua, som han kom fram til etter 2 1/2 times kjøring. Her på Drivstua dukket det igjen opp litt gran, men mest vokste her bjørk og or, forteller Otte, som syntes at veien over Dovrefjell var ganske god å kjøre — bortsett da naturligvis fra Vårstigen.

«Vi så nå av og til små bondegårder, som stemte godt overens med egnen. I bergkløftene lå det her og der små åkrer, som det vokste en nok så kummerlig byggsæd i». Her i Oppdal prestegjeld kom våren nok så sent, forteller han, slik at bondene her først i begynnelsen av juni var ferdig med såingen. Otte hendte det at det ble nattefrost i juli og august, «og snart inntreffer den råkaldе høst».

På grunn av den korte veksttiden her oppe dyrket bondene i Oppdal bare bygg, «og til og med i gjødslet jord 5-6 ganger etter hverandre». Likevel kunne avlingene være på 6-8 fold, et tegn på at jorda var fruktbar. På grunn av den korte sommeren lønte det seg ikke å dyrke poteter her i prestegjeldet, i stedet dyrket man kálrabi. Otte forteller videre at bondene ikke fikk nok høy på markene sine, og derfor måtte de bruke mye mose til for for husdyrene sine. Denne mangel på for vår kanskje grunnen til at bondene i Oppdal ikke sjelden brukte okser til trekkdyr. De var «billigere» å holde enn hester.

Det var ikke noe rart i at man her så godt som ikke drev med hagebruk, og heller ikke var det noe underlig i at folket her i bygda ofte gikk på jakt etter skytter man, eller man fanger den i snarer (slynger) og bondene selger dem meget billig. Rovdyr, især ulv, finnes det mye av, og de gjør ikke liten skade på husdyrene», skriver den danske «landkommisair» til slutt.

